

JÓZEF BUDNIAK:

*ZJEDNOCZENI W RÓŻNORODNOŚCI:
TRADYCJA CYRYLO-METODIAŃSKA JAKO
PARADYGMAT PROCESU POJEDNANIA
KOŚCIOŁÓW, KULTUR I NARODÓW*

(Katowice: Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego, 2009.
295 s. ISSN 0208-6336;
ISBN 978-8322619193).

Prof. Józef Budniak (1952) přednáší na bohoslovecké fakultě Slezské univerzity v Katovicích základy misiologie a ekumenické teologie, specializuje se na otázky ekumenismu v Polsku (především ve Slezsku) a s nimi spojených církevních dějin. Je znám v České republice a na Slovensku svou bohatou organizační činností a čilou spoluprací polsko-českou a polsko-slovenskou. Zabývá se již dlouhou dobu náboženskými otázkami Těšínska a českých zemí¹. Vychází z koncepce „jednoty v rozmanitosti“, jež zakládá nové duchovní poslání církve v Evropě.²

Monografie *Sjednocení v rozmanitosti: Cyrilometodějská tradice jako paradigma procesu smíření církví, kultur a národů* (2009) je vyvrcholem jeho úsilí definovat nepřehlédnutelný přínos a nezbytnost komunikace tradic křesťanského Východu a Západu pro postupnou integraci Evropy. Východiskem je mu teologicko-kulturní a historický vhled Jana Pavla II., který dle autora svojí programovou návštěvou Velehradu v r. 1990 přinesl nové interpretační paradigma cyrilometodějské tradice jako „vize sjednocené Evropy, která je vybudována na křesťanském základě“ (s. 98). Toto téma se nese jeho celým pontifikátem: zaznělo zvláště silně při jeho homilii v Hnězdně (3. 6. 1979) a ve vídeňském Hofburgu (23. 6. 1988) (srov. *Wielka Encyklopedia Jana Pawła II*, sv. 19, Kraków: Wydawnictwo M, s. 44–45).

Propojení křesťanské jednoty je pro Budniaka spojeno s *novou evangelizací – renovatio accomodata* (s. 100–104) a tato propojenost je pro něj návratem k cyrilometodějské tradici (s. 106) jako vlastní identity a kultury střední a východní Evropy. Udomácněla se ve výroku *dýchat oběma stranami plic*.³

¹ Srov. J. BUDNIAK, *Ekumenizm jutra na przykladzie Śląska Cieszyńskiego: Studium historyczno-pastoralne*, Katowice: Wydawn. Uniwersytetu Śląskiego, 2002.

² „Apostołowie Słowian, Święci Cyryl i Metody, wzorem dla współczesnego ekumenizmu,” in *Polska – Czechy – Słowacja: Oblicza religijności*, red. J. Budniak a A. Kasperek, Katowice: Polska Akademia Nauk Oddział w Katowicach, 2011, s. 15–29.

³ Podrobněji srov. P. AMBROS, „Vyznání víry a V. Ivanov a jeho proměna v tradici dýchat oběma plícemi,” in *Svoboda k alternativám: Kontinuita a diskontinuita*

Historické sondy do cyrilometodějské tradice (1. kapitola: „Morava jako kolébka cyrilometodějské misie“, s. 19–46; 2. kapitola: „Obrození cyrilometodějské myšlenky v Československu a její působení na evropské země“, s. 47–88; 5. kapitola: „Pronikání cyrilometodějské tradice do života církvi a křesťanských společností“, s. 153–186) jsou přehledovými statěmi, které rekapituluji dosavadní bádání s velkou znalostí, dokumentovanou rozsáhlou bibliografií. Jeho zorný úhel je poněkud účelový: vhléd do dějin je mu shrnutím historické zkušenosti s cílem přesněji definovat katolický pohled na svět (*Weltanschauung*) bez žádoucí korelace kritického dějepisu (nemyslíme zde však jednostranný historický relativismus). Autorovi jde především o odpovědnost za rozvoj cyrilometodějské tradice, a proto ji představuje z různých aspektů jako odpovědnost za tradici. Rovněž *zodpovědnosti* jej přivádí k cyrilometodějské tradici jako identitě, vede křesťany k sobě samotným, k jejich vlastnímu jednání a záměrům. V této úrovni rozvažuje „naše“ možné další činnosti, jejich hodnocení, rozhodnutí a uskutečnění „našich“ rozhodnutí, přičemž pod identitou „naše“ chápe

jednak rovinu katolické církve i křesťanstva jako celku, jednak národy i Evropu jako celek. Toto základní explicitní i implicitní vědomí historické identity tradice je zvláště patrné v definici nového paradigmatu cyrilometodějské tradice (3. kapitola: „Jádro poslání cyrilometodějské tradice“, s. 89–118), dále v snaze přesněji určit její roli v apoštolském angažmá církve (církvi) v Evropě (4. kapitola: „Úloha cyrilometodějské tradice v procesu smíření církvi, kultur a národů Evropy“, s. 119–152) a konečně v určení teologického přínosu cyrilometodějské tradice pro formulaci ekumenických postojů před a po Druhém vatikánském koncilu (6. kapitola: „Součásti recepce cyrilometodějské tradice“, s. 187–230).

Budniak velmi podrobně předkládá historická fakta v jejich tradičních interpretacích, opíraje se o studie autorů starších (Hurt, Cinek, Gordillo, Polách, Zlámal) i o práce současné (Tkadlčík, Górka, Naumow, Třeštík). Jeho shrnutí jsou faktografická, kompilační charakter jeho postupu je vhodně doplňován komparací. Nelze však říci, že by jeho postup byl toliko anotovanou rešerší. Veden svým hlavním záměrem, uspořádává a klasifikuje jednotlivé historické introdukce způsobem, který mu umožňuje formulovat jeho starost o budoucnost cyrilometodějské

tradice jako programu nadregionálního a nadnárodního, bez reminiscencí panslavistických či nacionalizujících. Současná polská diskuze nad problémem původu Slovanů (např. debata mezi *autochtonisty* a *alochtonisty*) či vysvětlení, proč se v tak krátkém čase mohla stát polovina Evropy slovanskou (H. Wolfram) je v práci Budniaka zcela nepřítomná právě z toho důvodu, že zcela oprávněně opustila způsob kladení otázek typických pro 19. století. Z druhé strany se však práce nedotýká ani nejvýznamnějších diskuzí spojených s různými přístupy pozitivní historiografie k jednotlivým fázím cyrilometodějské misie jako takové, podobně jako i jednotlivých fází její recepce. Zorný úhel encykliky *Slavorum apostoli* a *Orientale lumen* je určující pro jeho teologickou argumentaci, ostatní prameny jsou mu vhodným doplňujícím materiálem, v němž nachází potvrzení či předjímání později postulovaných principů pojetí katolického ekumenismu. Překonávání partikularismu a jednostranného patriotismu je dobře dokumentováno v podkapitole „Svatí Cyril a Metoděj v kultu a liturgii církve“ (s. 107–118; zde nejnověji srov. F. Braschi, „I santi Cirillo e Metodio e le loro vite nelle liturgie occidentali latine,“ in *Slavia Ambrosiana*, 2 [2011]: 157–180).

Na závěr lze říci, že po práci L. Górký (*Dziedzictwo ojców: Eklezjalny charakter tradycji wlehradzkiej*, Warszawa: Verbinum, 1995), založené na důkladném archivním studiu v českých archívech, a po studii L. Górký a J. S. Gajka (*W kręgu światła Wschodu: Dziedzictwo chrześcijańskiego Wschodu w służbie*, Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1997) je práce prof. Budniaka potvrzením stálého zájmu polské odborné teologické komunity o českou teologii a kulturu. Všichni se hlásí k Velehradu jako ohnisku novodobého ekumenismu a kráčí ve stopách svých předchůdců, kteří se na práci českých a slovenských unionistů podíleli nebo se jí nechali inspirovat, jako například J. Polkowski, M. Zdziechowski, J. Urban, M. Niechaj, B. Waczyński, S.C. Napiórkowski a W. Hryniewicz.

Pavel Ambros

**ARCHIMANDRITA SOFRONIJ
SACHAROV:**
STAREC SILUAN

(Olomouc: Institut pro byzantská
a východokřesťanská studia, 2010.
372 s. ISBN 978-8090371613)

Svatý starce Siluan patří k významným duchovním osobnostem dvacátého století. Civilním jménem Simeon Ivanovič Antonov se narodil v Rusku roku 1866 v chudém venkovském prostředí. Od raného dětství, kdy jej zasáhl rozhovor otce s prodejcem knih, který zpochybňoval Boží existenci, se rozhodl, jak sám vzpomíná: „Až vyrostu, půjdu hledat Boha po celé zemi.“ Tato touha pomalu dozrávala, a když se vrátil z vojny, odešel na horu Athos, kde strávil celý svůj život jako mnich. Byl to život naplněný děsivými zápasy s temnými silami v srdci, s trýzní samoty, opuštěnosti, ale také život naplněný zkušeností Boží blízkosti a darem neustálé modlitby. V jeho životě nechybějí ani mystické vize Krista, zakoušení jeho lásky. V jednom takového rozhovoru zazní slavná Kristova slova: „Drž svou mysl v pekle, a nezoufej,“ která přinesou odpověď na jeho trýzeň. V útěše této odpovědi pak dokázal prožívat temné chvíle v pokoji a otevíral se v soucitu potřebám druhých. Z tohoto soucítění také vyrůstaly jeho osobní poznámky, které jsou zachyceny v recenzované knize. Starce zemřel v pověsti svatosti roku 1938.

Archimandrita Sofronij, autor první části knihy a editor Siluanových textů, je přímým žákem či synem starce Siluana. Narodil

se v Moskvě roku 1896, vystudoval výtvarné umění a v roce 1921 emigroval do Francie, kde po krátké umělecké kariéře vystudoval pravoslavnou teologii a odešel na Athos, kde se stal mnichem a žákem Siluanovým. Od roku 1947 působil v Evropě, nejprve ve Francii a poté v Anglii, kde založil známý klášter svatého Jana Křtitele, který vedl až do své smrti 1993.

Překlad Sofronijovy knihy do češtiny je vynikajícím počinem olomouckého Institutu pro byzantská a východokřesťanská studia. Otevírá pohled do hlubin pravoslavné spirituality a tajů mnišského života živeného z kořenů starého mnišství.

První část knihy přináší starcův životopis a základní rysy jeho učení a duchovní zkušenosti. Jen letmý přehled některých témat ukazuje starcovo směřování: o poznání vůle Boží, o kráse světa, o chrámové bohoslužbě, o připodobnění člověka Kristu, o hledání Boha, o vztahu k bližnímu, myšlenky o svobodě, o lásce k nepřítelům, o rozlišení dobra a zla, o nepřetržité modlitbě. Mlčení mysli a čisté modlitbě, typům představ a zápasu s nimi, zření nestvořeného Božího světla, milosti, duchovním zkouškám a osobní zkušenosti slyšeného výroku „Drž svou mysl v pekle, a nezoufej,“ jsou věnovány další kapitoly.

Druhou část knihy tvoří Siluanovy texty, z nichž svou poetickou krásou vyniká *Adamův pláč*. Siluan zde vykresluje svoji vlastní zkušenost, ale vlastně zkušenost každého člověka, který se ocitá v Adamově situaci: „Ztratil milost, zakouší Adamova muka... Adam na zemi naříkal a hořce plakal, země mu nebyla milá. Stýskalo se mu po Bohu..." (s. 324). Přes tragičnost této situace Adam „nemohl zapomenout na ráj, na jeho nádheru: a Adamova duše ještě více milovala Boha a tíhla k němu silou samotné lásky“ (s. 325). Adam, uchvácen krásou Boží, zanechává lidem odkaz: „I vy snášejte těžkosti pokání, milujte své těžkosti, vysoušejte svá těla, kajte se a milujte své nepřátele, aby ve vás prodléval Duch svatý; pak poznáte a také obdržíte Království nebeské“ (s. 328).

V tomto Siluanově textu je shrnuto mnoho z jeho myšlení: téma ztráty a získání milosti, stesk a touha po Bohu, mysterium lásky, láska k nepřátelům.

V odkazu Siluanově je také nepřehlédnutelný akcent na modlitbu. „Když někoho miluješ, na toho rád myslíš, o tom rád mluvíš, chceš s ním být. Naše duše miluje Hospodina jako Otce a Tvůrce, a stojí před ním s bázní a láskou“ (s. 218). Siluan je také učitelem modlitby srdce či nepřetržité modlitby, která je perlou východní spirituality.

V české duchovní literatuře je kompletní překlad Sofronijovy knihy završením postupného pronikání do teologie a spirituality Siluanovy. Výbor jeho textů vyšel v krásné knižní podobě *Moudrost Silvána z Athosu* (Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010), Siluanovi věnuje zasvěcenou studii Kateřina Lachmanová *Terezie z Lisieux a Silván z Athosu: Modlitba za druhé a za svět: srovnávací studie* (Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010) a konečně máme překlad práce pravoslavného teologa a znalce Siluanova díla Maxima Eggera *Spiritualita starce Silvána* (Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012).

Sofronijovu knihu se Siluanovými texty lze bez zaváhání přiřadit ke klasickým textům pro duchovní život, vedle Augustinových *Vyznání*, Kempenského *Následování Krista*, či ji přiřadit ke slavné antologii pravoslavné duchovnosti *Filokálii*, jejíž český překlad je již připraven.

Knihy Sofronijova v libozvučném českém překladu, skromné, ale krásné grafické úpravě jistě naleznou ohlas jak v křesťanském prostředí pravoslavném, katolickém a protestantském, tak i v prostředí badatelském.

Václav Ventura

ZÁBOJ HORÁK:*CÍRKVE A ČESKÉ ŠKOLSTVÍ**(Praha: Grada, 2011. 264 s.
ISBN 978-8024736235)*

Publikovaná vědecká studie *Církve a české školství* se věnuje třem navzájem souvisejícím oblastem konfesního práva, a sice právnímu postavení církevních škol v České republice, právní úpravě vyučování náboženství na základních a středních školách a právnímu postavení teologických fakult a seminářů v rámci vysokého školství. Společným jmenovatelem všech tří sledovaných oblastí je uplatňování náboženské svobody ve školství a ve výchově.

V úvodní části je nejdříve uvedena standardní terminologie z této oblasti konfesního práva a poté je nastíněno východisko k analýze a hodnocení zvoleného tématu. Je jím uplatňování náboženské svobody, svobody myšlení, svědomí a náboženství v oblasti školství, jak je tato svoboda formulovaná v *Listině základních práv a svobod* a v mezinárodních smlouvách. Dále následuje geografické a časové vymezení. Z hlediska zeměpisného se práce věnuje právním poměrům v České republice, resp. území Čech, Moravy a Slezska. Z hlediska časového se práce zaměřuje především na situaci bě-

hem posledních sta let, resp. od roku 1918. Geografické a časové vymezení má v této vědecké práci nejen svoji důležitost věcnou, ale také metodickou. Odpovídá skutečnosti, že konfesní právo má sice velmi dobře rozpracovanou teorii, avšak jednotlivá témata konfesního práva jsou mnohem vhodněji než obecně teoreticky uchopitelná zeměpisně-historickou metodou. Konkrétně v oblasti práva na náboženskou svobodu je to zcela zřejmé, jelikož toto právo je v demokratických zemích západní kultury vcelku shodně deklarované a přijímané, avšak uplatňování tohoto práva se v jednotlivých zemích děje skrze různé formy a způsoby.

Podstatnou část knihy tvoří *tři kapitoly*, které jsou rozdělené podle historických období demokratických a totalitních, tj. demokratické období od 1918 do 1939, totalitní období od 1939 do 1945, několik přechodných let a druhé totalitní období od 1948 do 1989 a konečně demokratické období od 1990 do současnosti. Práce ukazuje na konkrétních legislativních a administrativních rozhodnutích, že důležitost náboženství v oblasti výchovy a vzdělávání byla v každém z těchto období zřejmá nejen z pozitivního hlediska, tedy z toho, jak důležitou roli hrála svoboda svědomí, myšlení a nábo-

ženství při budování škol a vzdělávacích institucí všech stupňů, ale i z negativního hlediska, tedy ze stupně agresivity a důslednosti, se kterou totalitní režimy neuznávaly právo na náboženskou svobodu a vytlačovaly církve a náboženství z oblasti výchovy a vzdělávání.

V každé kapitole je *metodicky* stručně popsán historický vývoj v dané oblasti, ze kterého pak vychází vlastní analýza a komentáře k legislativnímu rámci a k administrativním rozhodnutím, která souvisela s vývojem v dané oblasti. Důsledně a pečlivě je zkoumána nejprve úprava právního řádu České republiky a potom předpisy církví a náboženských společností. Analýzy, komparace a hodnocení jednotlivých momentů, ke kterým autor postupně dospívá, již přinášejí vlastní výsledky této studie.

V *první kapitole* o církevním školství je analyzován právní rámec, ve kterém české konfesní právo umožňuje církvím a náboženským společnostem zřizování škol jako výraz uplatňování náboženské svobody. Registrované církve a náboženské společnosti, které navíc získaly oprávnění k výkonu zvláštních práv podle § 7 zákona č. 3/2002 Sb., včetně práva zřizovat církevní školy, mohou zřizovat školy a školská zařízení v souladu s § 8 odst. 6 školského zákona č. 561/2004 Sb. Tyto školy

mají právo být financovány ze státních zdrojů prostřednictvím ministerstva školství. Registrované církve a náboženské společnosti, které nemají oprávnění k výkonu zvláštních práv, a rovněž neregistrované církve a náboženské společnosti (které nemají právní subjektivitu podle zákona 3/2002 Sb.) mohou zřizovat soukromé školy. Výsledkem této kapitoly je také hodnocení právního postavení učitelů a právního postavení žáků na církevních školách a komentář k nezanedbatelným souvislostem mezi uplatňováním práva na náboženskou svobodu a různými způsoby financování státních, soukromých a církevních škol.

Ve *druhé kapitole* je zpracováno uplatnění práva na náboženskou svobodu v oblasti vyučování náboženství na základních a středních školách. Závěr této kapitoly volí velmi vhodně komparativní metodu k předložení soudobých modelů výuky náboženství ve školách v evropských zemích a na základě této komparace pak věcně argumentuje pro vhodnější uspořádání výuky náboženství ve školách v České republice, nejen z pragmatického, či organizačního hlediska, ale také z důvodů respektování práva na svobodu svědomí, myšlení a náboženství.

Třetí kapitola se zabývá právním rámcem studia teologie na vy-

sokých školách, které je historicky spjato přímo s počátkem a rozvojem univerzit. Současné české konfesní právo umožňuje zřizování teologických fakult na veřejných vysokých školách a rovněž umožňuje církvím zřizování soukromých vysokých škol včetně teologických fakult. V České republice jsou dnes teologické fakulty součástí tří univerzit, avšak možnost zřídit soukromou vysokou školu či teologickou fakultu církve a náboženské společnosti dosud nevyužily. V této kapitole autor zvolil historickou metodu, která nejlépe umožňuje vyložit současný specifický stav každé z pěti teologických fakult, které vznikly, rozvíjely se, popř. byla jejich činnost zastavena a zase obnovena, svým vlastním, jedinečným způsobem a v rámci téhož právního řádu nesměřují ke stejnosti, popř. ke sjednocení do jedné teologické fakulty, ale dále rozvíjejí své specifické charakteristiky.

Poměrně zhuštěný *závěr* celé studie vyzdvihuje uplatňování náboženské svobody v oblasti obnoveného a podstatně rozšířeného studia teologie na univerzitách a jeho možné dopady do oblasti výuky náboženství ve školách i v církvích a náboženských společnostech. Výsledky celé studie, resp. komentáře a hodnocení k jednotlivým problémům v ob-

lastech církevního školství, výuky náboženství a teologických fakult jsou uváděny postupně vždy na závěr předložené a zpracované otázky, či na závěr jednotlivých částí.

V *Pramenech a literatuře* jsou nejprve systematicky uvedeny údaje o sbírkách právních pramenů. Seznam údajů a vybrané dokumenty ze zákonů o církvích a náboženských společnostech, o vysokých školách, o školském zákoně a dalších vyšly následně v samostatném svazku *Církev a školství: Vybrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*, Scripta iuridica 12, Praha: Univerzita Karlova, 2012. Seznam literatury zahrnuje české, slovenské i cizojazyčné knihy a odborné články k tomuto českému tématu, čímž zároveň dokládá přesah a otevřenost této oblasti českého konfesního práva.

Z *hlediska původnosti a přínosu* je předložená odborná kniha první systematickou a kompletní studií o uplatňování náboženské svobody ve školství z hlediska konfesního práva v současných českých dějinách. Odborníci v konfesním právu se již sice této tematice věnovali, avšak pouze v rámci širších pojednání, např. z hlediska celkového uspořádání vztahů státu a církví (prof. Tretera), či z hlediska náboženské svobody v právu České republiky (prof. Hrdina),

či z hlediska pojetí tzv. „zvláštních práv“ církvi a náboženských společností (doc. Příbyl), či z hlediska konkordátního práva (doc. Němec). Autor této studie navazuje na výsledky práce svých kolegů a zároveň je zpracovává a posunuje systematicky především do hloubky i kompletnosti.

Jiří Kašný

FILIP HRADIL – JIŘÍ KROUPA (EDS.):

ŠTERNBERK: KLÁŠTER ŘEHOLNÍCH

LATERÁNSKÝCH KANOVNÍKŮ

(*Šternberk: Římskokatolická farnost Šternberk, 2009. 177 s. ISBN 978-8025460368*)

V rámci reforem císaře Josefa II. docházelo k rušení tzv. neužitečných – společností neprospěšných klášterů, mezi takové byla zařazena i kanonie řeholních lateránských kanovníků, které patřil kostel Zvěstování Panny Marie ve Šternberku včetně kláštera a další rezidence a fary. Její zrušení však naštěstí neznamenalo úplný zánik. Kostel ve Šternberku se stal z klášterního farním a dál sloužil svému účelu. Předkládaná publikace je kolektivním dílem představujícím šternberskou kanonii jak

z pohledu historického, tak uměnovědného.

Úvodní studie věnující se dějinám lateránské kanonie ve Šternberku je od Filipa Hradila. Autor v ní zúročil svůj dlouhodobý zájem o lateránské kanovníky ve Šternberku, jak je patrné z citované diplomové práce a dalších studií. Studie využívá hojně archivního materiálu, díky němuž je možné velmi podrobně popsat fungování této kanonie zejména v 17. a 18. století. Zvláště užitečným pramenem jsou šternberská diára, která nás informují nejen o životě kláštera, ale také je díky nim možné datovat vznik některých uměleckých děl či určit jejich autory. I po zrušení kanonie byla určitá počáteční kontinuita zaručena působením někdejších lateránských kanovníků ve funkci faráře, respektive děkana, což umožnilo dovést stavební úpravy do zdárného konce. Tak trochu zvláště působí termín „menší svěcení“ (s. 25) – běžně je užíván termín „nižší svěcení.“

Druhá studie, jejímž autorem je Jiří Kroupa, je již zaměřena na barokní architekturu šternberského kláštera, konkrétně na stavební aktivity v 18. století. Představuje jejich vývoj za jednotlivých proboštů, kteří spolupracovali s různými architekty či mistry. Za probošta Lehmana došlo nejen

k opravám staré kanonie, ale také k započetí výstavby probošství a nové kanonie. Neobvyklou konfiguraci staveb odůvodňuje autor snahou projektanta začlenit probošství do urbanistické struktury města. Autorem projektu byl Karel Antonín Reina. Další probošt Meixner plány nechal pozměnit a výzdobou refektáře pověřil Jana Kryštofa Handkeho a Baldassara Fontanu. Meixner začal také spolupracovat s architektem Antoniem Beduzzim. Probošt Glätzl povolal Matyáše Wagnera, který přepracoval Beduzziho projekt a pokračoval ve výstavbě klášterních budov. Úloha postavit nový chrám zůstala na proboštu Aureliu Janu Augustinovi, ve druhé polovině 18. století se však klášterní architektura začala proměňovat. Probošt se daleko více musel starat o hospodářskou prosperitu kláštera. Projektem kostela pověřil Mikuláše Thalherra, ten ale jím nebyl realizován, a kostel projektoval a vystavěl František Antonín Grimm, i když je možné, že určité drobné úpravy stavby provedl Václav Thalherr. Výsledná realizace je také jednodušší, než Grimm plánoval. Kroupa charakterizuje jako paradox, že dokončení hrubé stavby odpovídá době ukončení existence kláštera. Autor využívá archivní materiály, které spolu s kritickým rozbořem plánů a sty-

lů jednotlivých architektů či mistrů dávají nahlédnout na architektonický vývoj tohoto komplexu.

Následuje studie Martina Pavlíčka, věnovaná sochařské výzdobě lateránské kanonie a kostela Zvěstování Panny Marie ve Šternberku. Autor konstatuje hned v úvodu, že sochařská výzdoba se nám dochovala jen zčásti, neboť z účtů vyplývá, že byla bohatší. Představuje práce pro konventní budovu od olomouckého sochaře Augustina Jana Thomsbergera, štukatérské práce Baldassara Fontany, sochařské a štukatérské práce Filipa Sattlera, Jana Kammereitha, okrajově do výzdoby zasáhl i Ondřej Zahner. Na výzdobě nově budovaného kostela se pak podíleli Jan Michael Scherhauf, Ondřej Schweigl a Jan Václav Prchal. Na výzdobě je patrný vztah k mateřské lateránské kongregaci v Římě, a to inspirací výzdobou baziliky S. Giovanni in Laterano.

Barokním malířům, kteří svými díly ozdobili areál šternberské kanonie, věnuje pozornost ve své studii Milan Togner. Pořízeny byly obrazy a nástěnné malby zpravidla z dílen blízkých Olomouci. Z původního kostela se dochoval obraz od Antonína Martina Lublinského. Avšak rozvoj malířských realizací nastal až v 18. století. S výzdobou šternberské kanonie je velmi úzce spjat Jan Kryštof Hand-

ke, který zde realizoval jak obrazy, tak nástěnné malby. Jsou to velmi kvalitní a malířsky vyzrálá díla. Handkeho dílnou prošel také Josef Ignác Sadler, který vytvořil jeden dochovaný obraz pro Šternberk. Pro šternberské kanovníky pracoval i Antonín Richter a Ignác Raab. Na výzdobě budovaného nového kostela se podílel František Antonín Šebesta-Sebastini, který zde vytvořil rozsáhlý mariánský cyklus pokrývající téměř celou klenbu. Na konci 18. století dodal dva obrazy i Josef Winterhalder mladší. Zrušení kanonie představovalo konec velkorysých zakázek. Přece jen však byla na začátku 19. století pořízena dvě rozměrnější plátna od Leopolda Kupelwiesera.

Detailně se na nástěnné malby Jana Kryštofa Handkeho a Františka Antonína Šebesty-Sebastiniho zaměřila ve svém příspěvku Michaela Šeferisová Loudová. Handkeho výzdoba sálu děkanství kanonie se inspirovala, jak bylo tehdy běžné, příručkou *Iconologia* od Caesara Ripy, personifikace ve výzdobě sálu zpravidla ztělesňovaly soubor ideálních vlastností ctnostného preláta. Krátce je představena i výzdoba letního refektáře. A pak už je pozornost věnována malířské výzdobě kostela od Františka Antonína Šebesty-Sebastiniho, který se pravděpodobně nechal ovlivnit ve

své realizaci Franzem Antonem Maulbertschem. Autorka zmiňuje i skutečnost, že Sebastiniho malby nebyly příliš pozitivně hodnoceny (J. P. Cerroni), ale stejně patřil mezi nejlepší z těch, kteří na konci 18. století na Moravě působili.

Závěrečná studie opět od Filipa Hradila mapuje rezidence a fary šternberské kanonie v 18. století. Ve srovnání s rakouskými augustiniánskými kláštery byly ty české spíše skromné. A to pravděpodobně i z toho důvodu, že české byly zakládány ve městech, která je nejen limitovala, ale také určovala jejich zaměření převážně na městskou duchovní správu. Ke šternberské kanonii náležely statky a dvorce v Babicích, Chválkovicích na Hané, Kyselovicích, Tvorovicích, Výšovicích a Žerotíně. Venkovské rezidence také plnily rekreační funkci pro kanovníky. Nejčastěji byly navštěvovány rezidence ve Výšovicích a Žerotíně. K jejich výzdobě byli v 18. století povoláni umělci podílející se na výzdobě šternberské kanonie, ať to byl J. K. Handke, J. I. Sadler či A. Richter. Kanovníci také působili na některých místech jako faráři. Zajímavý je spor probošta J. J. Glätzla s hradištským opatem Pavlem Ferdinandem Václavíkem o patronátní právo k výšovickému kostelu. Působení řeholních kněží ve farní správě nebyl jen „svátost-

ný servis“, ale v tomto případě také vyjádření práv. Kanovníkům, kteří se osvědčili ve farní správě, byly často svěřovány i úřady v rámci řádu.

Zamyšlení nad odkazem šternberských augustinianů od Filipa Hradila a Mariána Margholda konstatuje složitou situaci kolem majetku někdejší kanonie. I když se bývalý kanovník a šternberský děkan Matouš Alois Bernard snažil zachovat co nejvíce, z důvodu špatné hospodářské situace byl postupně majetek „zeštíhlován“. Město sice konventní budovy, původně přenechané soukromníkům, v 19. století vykoupilo a zřídilo zde školy, jenže situace se změnila po odsunu německého obyvatelstva po roce 1945. Objekt byl podruhé (prvně byl pokus učičen hned po zrušení kanonie v 18. století) adaptován pro potřeby armády, která jej dovedla do havarijního stavu. Po roce 1989 byla vyvinuta snaha jak ze strany města (vlastníka budov), tak Římskokatolické farnosti o obnovu kostela a přilehlých budov, která se postupně realizovala. Jak je patrné z fotografií použitých v publikaci, mnohá díla jsou restaurována a postupně jsou opravovány i budovy.

Publikace je doplněna o výběrovou bibliografii, ediční poznámku a německé resumé. Co

však postrádám, je rejstřík (zvláště jmenný), chce-li se nyní čtenář zaměřit na vybraného umělce či probošta, musí projít všechny příspěvky, aby zjistil, zda je tam o něm alespoň zmínka.

Celkově lze publikaci hodnotit jako velmi dobrý a záslužný počín, který nahlíží na šternberskou kanonii z různých pohledů. Vzhledem k tomu, že každý příspěvek je koncipován spíše jako samostatná studie (které spojuje téma šternberské kanonie), dochází někdy k opakování informací (např. životní data u jednotlivých proboštů či umělců), na druhou stranu jsou u čtenáře některé znalosti předpokládány (např. osobnosti jednotlivých umělců). To ovšem neumenšuje kvalitu zpracování. Zájemci o barokní umění na Moravě se takto dostává do rukou ucelený pohled na barokní šternberskou kanonii. Autorský tým je sestaven z odborníků spojených jak s olomouckou, tak brněnskou univerzitou. Na vydání byly využity evropské grantové prostředky a výsledná publikace je přístupná nejen českému čtenářstvu (s německým resumé), ale také v anglickém překladu i zahraničním zájemcům.

Jitka Jonová

MICHAL OPATRŇÝ:

CHARITA JAKO MÍSTO EVANGELIZACE

(České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2010. 137 s. ISBN 978-8073942502)

Michal Opatrný, který působí na Katedře pastorální teologie Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, se ve své knize *Charita jako místo evangelizace* pokouší najít odpověď na otázku, zda charita může být místem evangelizace.

Autor si zvolil formu dotazníkového výzkumu. Respondenty byli pracovníci Diecézní charity Plzeň a jejich poboček v plzeňské diecézi, neboť uvedený region podle Opatrného reprezentuje ustupující aktivní religiozitu v Západní Evropě i Čechách, která během několika desítek let zasáhne i Moravu (s. 20). Zjišťuje především postoj pracovníků charity k víře, jejich religiozitu. Nakolik víra ovlivňuje jejich zaměstnání, osobní život... nebo zda samotná práce má naopak vliv na jejich víru. Neméně důležitou oblastí je jejich postoj k propojení církve a charity. Nabízí jim možnost konkrétněji vyjádřit, jak by církev měla v charitě působit. Dotazováni byli manažeři, sociální pracovníci, pečovatelé i zaměstnanci v administrativě atd. (srov. 2. kapitola

a příloha). Odpovědi respondentů jsou pečlivě vyhodnocovány a reflektovány. Zde je velmi důležitá empatie Opatrného, která nabízí širší náhled na postoje respondentů (srov. např. s. 38 a 41).

Obsah, struktura (zjišťující a doplňující část) i cíle dotazníku nevznikaly nahodile. Michal Opatrný vycházel z polemiky německých teologů Rolfa Zerfasse a Heinricha Pompeye. Oba uvedení teologové reflektují charitu a působení jejích pracovníků ve vztahu k víře. Zatímco pro Zerfasse je prvořadá samotná charitativní práce, jež podporuje růst víry, Pompey vnímá ukotvení v církvi a víře za nutný základ pro práci v charitě. Protože česká církev po roce 1989 se soustředila převážně na svoji vnitřní identitu a zůstávala od společnosti oddělená, je i teologická reflexe charity u nás na samém počátku (srov. s. 15nn). Opatrný si však uvědomuje, že lidé i v našem prostředí charitu vnímají jako službu trpícím a nevyhnutelně ji spojují s církví. Charita je tak významným pojítkem mezi církví a společností (srov. s. 15).

Velmi cenná je kapitola, kterou Michal Opatrný věnuje teologické interpretaci poznatků z hlediska evangelizace. Nejdříve se zaměřuje na pojem samotné evangelizace. Začíná dokumenty Druhé-

ho vatikánského koncilu (*Lumen gentium*, *Gaudium et spes*, *Apostolicam actuositatem*, *Ad gentes*, srov. s. 58–63), pokračuje apoštolským listem papeže Pavla VI. „*Evangelii nuntiandi*“ (srov. s. 62–67), encyklikou papeže Benedikta XVI. „*Deus caritas est*“ (srov. s. 67–68), dokumenty generálních shromáždění latinskoamerického episkopátu (srov. s. 68–74), evropského episkopátu (srov. s. 74–83), Plenárního sněmu katolické církve ČR (srov. s. 79–82), dokumentem ČBK „Charitativní služba církve“ (srov. s. 82) až po konkrétní teology: Otomara Fuchse, Norberta Mette, Hermanna Stenkampa, Wilhelma Gaunera, Paula M. Zulehnera, Michala Kaplánka, Jana Konzala, Aleše Opatrného a Petra Slouka (srov. s. 100). Zde je patrná induktivní metoda. Michal Opatrný vychází z působení univerzální církve v současném světě, následně církví partikulárních. Je velmi přínosné, že autor volil a analyzoval církevní dokumenty z hlediska evangelizace a služby trpícím. Jejich společnými jmenovateli jsou důstojnost, svoboda, solidarita, zodpovědnost, soulad víry a skutků. Cílem je nabídnout dnešnímu člověku evangelium jako životní styl, který ústí do dobrovolného osobního vztahu s Bohem, nikoliv snaha „lanařit“ jej do církve a na víru. Co z toho vyplývá pro pomá-

ající profese? Už samotná pomoc trpícím (diakonie) je evangelizací. Výše uvedení teologové zdůrazňují, že evangelizace má být vědomá. I Michal Opatrný si při hodnocení odpovědí respondentů všímá, že ne všichni vidí spojitost mezi prací v charitě (srov. s. 38nn, 45nn) a vírou, vlivem víry na osobní život a následného vykonávání zaměstnání. V závěrečné části své knihy proto nabízí koncepty pastorační práce s pracovníky Charity (srov. s. 107–117), jejichž východiskem jsou myšlenky teologů i odpovědi respondentů, kteří by sami uvítali vzdělávání ve víře a pokud víra hraje v jejich životě důležitou roli, mohou ji sdílet se svými klienty i kolegy (srov. 2. kapitola) a charita se tak stává místem evangelizace.

Velmi důležité je, že vyjadřuje konkrétní požadavky i na pastorační pracovníky, křesťany mezi pracovníky charit a také vedení charity. Tímto jim pomáhá zhodnotit jejich způsob uvažování, práce a popřípadě hledat účinnější postupy a přístupy.

Oceňujeme, že se Michal Opatrný nevyhýbá polemice, kritickému zhodnocení dokumentů, pastorační situace a pojetí evangelizace u nás, vybraných seminářů pro pracovníky charit, kde se věnují i takovým otázkám jako doprovázení trpících a umírajících

(viz. např. „Seminář ‚Utrpení-Smrt-Pastorace‘ Duchovní služby Diecézní charity České Budějovice“ určený především pro pečovatelky, s. 112–116). Čtenáře tak povzbuzuje, aby hledal odpovědi na otázky: Jak vnímám víru já osobně? Promítá se i do mého životního stylu? Jak chápu evangelizaci? Snažím se dostatečně vzdělávat ve víře a vědomě evangelizovat? Jaký je můj postoj k utrpení, umírání a smrti? a uvádět je i do praktického života.

Kniha Michala Opatrného *Charita jako místo evangelizace*, napsaná velmi čtivým jazykem, tak může být přínosná nejen pro pracovníky charit, ale pro každého z nás.

Petra Otýpková

NOVÝ NÁLEZ ORIGENOVÝCH HOMILIÍ K ŽALMŮM

10. června 2012 informoval Lorenzo Perrone z Boloňské univerzity okruh badatelů věnujících se alexandrijskému křesťanství o novém nálezů Origenových homilií. O den později vydala Bayerische Staatsbibliothek v Mnichově oficiální tiskové prohlášení, v němž tuto zprávu potvrdila a zároveň upozornila, že kodex je v digitalizované podobě volně přístupný na

internetových stránkách knihovny (www.digitale-sammlungen.de).

Události kolem nálezů nabývají rychlého spádu. Klíčovou postavou je Marina Molin Pradel, knihovnice pověřená přípravou nového katalogu řeckých rukopisů tamní knihovny. Ta se 21. května obrátila na prof. Perroneho s žádostí o konzultaci ohledně obsahu anonymního kodexu Monacensis Graecus 314 (11./12. stol.). Zjistila totiž, že rukopis obsahuje řecký text čtyř z pěti Origenových homilií na Žalm 36, které máme k dispozici v Rufinově překladu. V následujících dnech přečetl Lorenzo Perrone celý kodex (371 folií), aby po necelých třech týdnech došel k závěru, že se jedná o sbírku 29 Origenových kázání. K tomuto tvrzení ho vedla jednak stylistická podobnost textů s dochovanými Origenovými homiliemi, včetně typického způsobu práce s biblickým textem, jednak přítomnost specificky origenovských teologických témat. Rozhodující však bylo zjištění, že několik krátkých úryvků těchto homilií se nachází pod Origenovým jménem v Migneho PG 17 jako fragmenty homilií k Žalmu 77. Tato skutečnost potvrzuje s jistotou, že se jedná o Origenovy texty.

V dopise z 10. června Lorenzo Perrone informuje badatele, že již začal s přepisem rukopisu a že

hodlá práci dokončit přes léto, aby tak mohl text co nejdříve zpřístupnit odborné veřejnosti. Společně se svými kolegy Chiarou Barilli, Antoniem Cacciari a Emanuelou Prinzivalli pak začne pracovat na kritické edici. Kromě toho se můžeme již teď těšit na článek v nadcházejícím čísle časopisu *Adamantius*, v němž dr. Pradel přislíbila zveřejnit ukázky z rukopisu. Dne 5. prosince tohoto roku proběhne jednodenní konference v mnichovské Bayerische Staatsbibliothek, kde bude kodex představen široké veřejnosti, a v únoru příštího roku se bude konat pod záštitou skupiny badatelů kolem L. Perroneho (Italian Research Group on Origen and the Alexandrian Tradition) konference v Bologni.

Zdá se, že pracoviště prof. Perroneho se tak stává vážnou konkurencí doposud unikátního projektu berlínské akademie věd (viz www2.hu-berlin.de/patristik/origenes.htm), v jehož rámci skupina filologů pod vedením prof. Markschie se již několik let připravuje kritické edice zlomků Origenových komentářů k Žalmům a k Prvnímu listu Korintským.

Objev Origenových homilií je jistě potěšující nejen pro origenovské badatele; hodnota tohoto nálezu spočívá také v tom, že dílo tohoto zakladatele a otce biblistiky je z velké části dochováno pouze v pozdním Rufinově překladu.

Prof. Perronemu a jeho spolupracovníkům přejeme mnoho sil při přípravě kritické edice, na kterou se již teď můžeme těšit.

Jana Plátová